

О.П. Савіцька, Н.В. Савіцька*

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра менеджменту і міжнародного підприємництва,*Львівський інститут економіки і туризму,
кафедра міжнародної економіки та інвестиційної діяльності

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ В УКРАЇНІ: РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ

© Савіцька О.П., Савіцька Н.В., 2013

Окреслена мета розвитку туризму в Україні. Досліджено сучасні тенденції розвитку туризму Львівської області. Наведено динаміку обсягу наданих туристичних послуг та послуг, наданих санаторно-курортними закладами Львівщини за 2010–2012 рр. Узагальнено підходи до визначення понять “туристична індустрія”, “туристичний регіон”. Зазначена роль туризму та його вплив на суспільно-економічний розвиток регіону. Проаналізовано туристичний потенціал Львівщини. Наведено позитивні тенденції розвитку туристичної індустрії регіону. Вказано країни, туристи з яких найбільше зацікавлені у відвідуванні Львівщини та країни, які приваблюють вітчизняних туристів. Визначено стратегічні пріоритети розвитку туристичного бізнесу. Узагальнені міжнародні стратегії сталого розвитку туристичної індустрії. Наведено пріоритетні стратегії розвитку прикордонного регіону. Охарактеризовані основні проблеми розвитку регіонального туризму. Наведено перспективні проекти на Львівщині, окреслено стратегічні напрями державної політики в галузі туризму, а також обґрунтовано перспективи розвитку туристичної індустрії у Львівській області.

Ключові слова: стратегія розвитку, туризм, туристичні підприємства, туристичні маршрути, туристичні послуги, туристична індустрія, туристичний регіон, туристичний потенціал, туристична інфраструктура, рекреація, рекреаційний потенціал, державна та регіональна туристична політика.

STRATEGY OF DEVELOPING TOURISM INDUSTRY IN UKRAINE: REGIONAL ASPECTS

© Savitska O.P., Savitska N.V., 2013

The article outlines the purpose of tourism development in Ukraine. Current trends of tourism development in Lviv region are studied. Dynamics of the amount of provided tourist services and services provided by resort facilities in Lviv region in 2010-2012 is presented. The approaches to definitions of such concepts as tourism industry and tourism region are generalized. The role of tourism and its impact on socio-economic development of the region is indicated. The tourism potential of Lviv region is analyzed. The positive trends in the development of tourism industry in the region are presented. The countries the tourists from which are most interested in visiting Lviv as well as the countries that are most attractive for domestic tourists are listed. The strategic priorities of the tourism business development are defined. International strategies for sustainable development of the tourism industry are generalized. The priority strategies of the near-border region development are provided. The basic problems of regional tourism development are characterized. The promising tourism projects in Lviv region are presented. Strategic trends of the state policy in the field of tourism are outlined; prospects of the tourism industry development in Lviv region are justified.

Key words: strategy development, tourism, travel companies, travel destinations, travel services, tourism industry, tourist area, tourist potential, tourism infrastructure, recreation, recreational potential, national and regional tourism policy.

Постановка проблеми

Туризм в Україні – це ключова галузь економіки, розвиток якої повинен забезпечити відкритість вітчизняної економіки, посилити демократичність та євроінтеграційний курс держави. Проведення Україною чемпіонату Європи з футболу у 2012 р. стало своєрідною “візиткою” у глобальний туристичний бізнес, однак загальнонаціональні проблеми, притаманні фактично усім сегментам туристичного ринку нашої держави, істотно стримують подальший його розвиток, тому першочерговим завданням у сфері побудови потужної туристичної індустрії в Україні є розроблення стратегії адаптації вітчизняного туристичного бізнесу до сформованих лідерських стандартів країн ЄС і світу загалом.

Стратегічною метою розвитку туризму в Україні є створення конкурентоспроможного на внутрішньому та світовому ринках національного туристичного продукту, розширення внутрішнього та збільшення обсягів в'їзного туризму, забезпечення на цій основі комплексного розвитку курортних територій та туристичних центрів з урахуванням соціально-економічних інтересів населення, збереження та відновлення природних територій та історико-культурної спадщини.

У багатьох європейських країнах вплив туризму на суспільно-економічний розвиток території розглядається через поняття збалансованого розвитку, який в результаті формування і впровадження відповідної туристичної політики враховує диверсифікацію працевлаштування, збереження довкілля, охорону природних і культурних засобів. Історико-культурна спадщина, наявність краєвидів, якість послуг, що надаються, становлять критерії оцінки збалансованого туризму [1, с. 55]. Це першорядні та основні показники, які стосуються будь-якої території. Важливим чинником, який сприяє розвитку туризму, є формування стратегій територіальних адміністративних одиниць, враховуючи наявні існуючі засоби, трудові та матеріальні ресурси.

Важливим чинником суспільно-економічного розвитку певної території є ефективно впровадження регіональної політики, яка ґрунтується на принципах збалансованості. Потреба привернути увагу науковців і практиків до розроблення стратегічних напрямів розвитку туристичної індустрії на регіональному рівні і зумовила вибір теми цієї роботи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Останніми роками у вітчизняних та зарубіжних джерелах зростає кількість публікацій стосовно туристичної діяльності. Дослідження різних аспектів розвитку туристичного ринку містяться у працях Н.В. Антонюк, І.О. Бочана, Г.О. Ворошилової [3], Л.П. Дяченко [4], Н.М. Ганич, О.М. Кальченко [5], В.І. Стафійчука, І.В. Свиди [6], Т.І. Ткаченко [7], Б.В. Шупіка [8]. Здебільшого вони розглядають управління окремим туристичним підприємством і тільки у деяких працях висвітлюється питання інших рівнів організації та управління туризмом – регіональний, національний та міжнародний.

Питання різних аспектів регіоналізації туристської діяльності доволі активно досліджуються. Проблеми регіональної туристичної політики розглядають роботи В.К. Євдокименко, формування та функціонування ринку туристичних послуг детально викладено у працях О.О. Любіцевої [9, 10]. Дослідження потенціалу туристично-рекреаційних ресурсів регіонів України висвітлюється у численних публікаціях О.О. Бейдика. Багато авторів досліджують окремі туристичні регіони (області) України: М.М. Блага, В.І. Гетьман, В.С. Грицевич, О.П. Дудкіна, В.І. Мацола [11], Мальська [12], О.А. Марченко, С.П. Кузик, М.М. Пококлонда та інші. Проте проблеми формування стратегії розвитку туристичної індустрії в Україні розкриті недостатньо і потребують подальшого опрацювання, що і визначило актуальність цієї роботи.

Постановка цілей

Мета роботи – охарактеризувати актуальні проблеми туристичної індустрії, висвітлити сучасні тенденції та стратегічні напрями розвитку туристичного бізнесу в Україні на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу

Україна має потужний туристичний потенціал, який використовується неефективно. Згідно з рейтингом конкурентоспроможності туристичної галузі, складеним Всесвітнім економічним форумом, Україна за рівнем туристичної привабливості посідала 78 місце (2007 р.), 85 місце (2011 р.), 76 місце (2012 р.) зі 140 країн світу [14]. Індекс туристичної конкурентоспроможності (обчислю-

ється для 140 країн) формується на основі трьох основних показників (регуляторне законодавство; середовище для бізнесу та інфраструктура; людські, природні та культурні ресурси), які, своєю чергою, розподіляються на 14 показників, серед яких: безпека, цінова конкурентоспроможність, розвиток транспортної інфраструктури, готельного господарства, правове забезпечення, політична стабільність, комфортність ведення бізнесу, сприяння розвитку туристичної галузі з боку держав, природний та людський потенціал країни тощо. Низький рівень економічного розвитку України, несприятливе законодавство, політичні загрози та правова незахищеність туристів є основними причинами туристичної непривабливості країни, яка потребує значних інвестицій для модернізації туристичної інфраструктури, збереження та відтворення культурного і природного потенціалу, архітектурних та історичних пам'яток.

Метою розвитку туризму в Україні є створення сприятливого організаційно-правового та економічного середовища для розвитку цієї галузі, формування конкурентоспроможного на світовому ринку вітчизняного туристичного продукту на підставі ефективного використання природного та історико-культурного потенціалу України, забезпечення її соціально-економічних інтересів і екологічної безпеки.

Туризм як вид діяльності не може існувати як окрема галузь економіки, саме тому доцільно розглядати його вплив на економіку України з урахуванням суміжних галузей. За оцінками міжнародної консалтингової діяльності Mc. Kinsey and Company, для забезпечення стійкого росту ВВП в Україні насамперед необхідно розвивати ті галузі економіки, які мають значний потенціал росту. Однією з таких галузей виступає туристична індустрія.

Туристична індустрія – складова туристичної інфраструктури, яку формують усі туристичні підприємства та суб'єкти, що надають основні і супутні для туризму послуги. Це сукупність окремих елементів, які включають різні галузі обслуговування: невеликі ресторани, мотелі, готелі, будинки відпочинку, об'єкти пізнавального, лікувального, оздоровчого, спортивного, ділового призначення та забезпечують обслуговування перевезення і надання туристично-екскурсійних послуг.

Туристичний регіон являє собою географічну територію (місце, регіон), яку гість або туристичний сегмент вибирає з метою подорожі, пізнання та одержання задоволення. Така територія містить усі споруди, необхідні для перебування, розміщення, харчування й організації дозвілля туристів. Основні вимоги до регіону, щоб його можна було вважати туристичним, – наявність об'єктів туристичного інтересу, можливість надання необхідних для задоволення потреб туристів послуг такої якості, яких очікує клієнт [15, с. 67]. Фактично усі регіони України мають можливості для подальшого розвитку туристичного бізнесу. Особливо це стосується західного регіону України, зокрема Львівщини.

Львівська область входить до п'ятірки найпривабливіших та найпопулярніших туристично-рекреаційних регіонів України, має надзвичайно високий туристичний потенціал, де ринок послуг відпочинку та оздоровлення є одним з найперспективніших в Україні. Завдяки великій кількості культурних і архітектурних пам'яток Львів внесений до списку Світової спадщини ЮНЕСКО.

За даними державного управління навколишнього природного середовища у Львівській області, що наведені у статистичному збірнику "Рекреаційний потенціал Львівщини", станом на 1.01.2012 р. на території Львівської області зосереджено понад 300 одиниць об'єктів природно-заповідного фонду, з яких 25 загальнодержавного і 304 – місцевого значення. Туристів і гостей приваблюють понад чотири тисячі пам'яток історії та культури, значна частина яких (понад дві тисячі) зосереджена у Львові, а також у містах Жовкві, Белзі, Бібрці, Золочеві, Жидачеві, Самборі, Дрогобичі. На Львівщині значне місце посідають природно-рекреаційні та лікувально-оздоровчі ресурси, які мають лікувальні мінеральні води (з восьми типів мінеральних вод, що використовуються в бальнеології, на Львівщині відомо сім), лікувальні грязі, озокерит, на основі яких розвиваються відомі в Україні та за кордоном курорти, – м. Трускавець, смт. Східниця, м. Моршин, смт. Немирів, смт. Великий Любінь, смт. Шкло та інші оздоровниці. До лікувальних бальнеологічних ресурсів Львівщини належать також лікувальні торф'яні грязі Немирівського, Велико-Любінського, Моршинського родовищ та родовища Шкло. Кліматичні умови Карпат є комфортними для організації зимових видів рекреації, зокрема для активного відпочинку на гірськолижних курортах Львівщини: с. Славське, с. Тисовець, с. Орявчик, с. Волосянка. Туристична інфраструктура гірськолижних курортів налічує безліч різноманітних послуг для туристів та гостей Львівщини. Для здорового активного

відпочинку набуває все більшої популярності велотуризм, водний туризм, сільський зелений туризм. Особливо привабливими для туристів львівського регіону є туристично-екскурсійні подорожі. На території області діє понад 50 туристичних маршрутів (замками, руїнами замків, збереженими старожитніми монастирсько-храмовими комплексами тощо).

Для проведення чемпіонату у Львові було побудовано новий стадіон Арена-Львів, на якому впродовж Євро-2012 відбулося три футбольні матчі. До Євро-2012 Львів надав у розпорядження гостей міста – спортсменів, членів делегації і оргкомітету, суддівського корпусу, туристів з усього світу – 1315 готельних номерів рівня “5 зірок”, 1020 номерів – рівня “4 зірок”, понад 2740 номерів у готелях – рівня “3 зірки”, майже 22 тисячі місць у відреставрованих та новозбудованих гуртожитках. За два місяці до Євро-2012 у Львові відкрили оновлений аеропорт ім. Д. Галицького. За час проведення Євро-2012 міжнародний аеропорт “Львів” обслужив понад 600 міжнародних та внутрішніх авіарейсів, а також прийняв 50 тис. пасажирів. У дні проведення матчів Євро-2012 у Львові залізниця перевозила понад 30 тис. осіб щодня. Упродовж червня послугами Львівської залізниці скористалися понад 1,5 млн. пасажирів, 44 пасажирські потяги перетнули кордон. На основі маркетингових досліджень у 2012 р. Львів відвідали понад 1100 тис. туристів, що на 25 % більше, ніж у 2011 р., а сума туристичного збору, що надійшла до міського бюджету, становила 1266700 грн., що на 46 % більше за аналогічний період 2011 р. Було створено електронну картосхему Львівщини та карпатського регіону для нанесення туристичних шляхів, туристично-рекреаційних ресурсів та інфраструктурних об’єктів; розроблено та ознаковано шляхи активного туризму; проведено паспортизацію об’єктів туристичної зацікавленості на туристичних маршрутах; впроваджено інновації в процедуру перетину кордону; проведено переговори з представниками Республіки Казахстан щодо відновлення медичного туризму для мешканців. Постійно впроваджується туристичний логотип та гасло “Мандруймо Львівщиною”. Представлено експозицію туристично-рекреаційної привабливості та інфраструктури Львівщини на 12-ти виставково-презентаційних акціях в Києві, Чернігові, Ужгороді, Тернополі, Львові, а також Литві, Польщі, Кореї. Виготовлено та розповсюджено на виставково-презентаційних акціях туристичну презентаційно-довідкову та сувенірну продукцію.

Кожна рекреаційна територія для стабільного функціонування повинна мати певну спеціалізацію на окремих видах туризму та типах відпочинку. Для сталого розвитку галузі таких видів повинно бути кілька, крім того, формувати їх необхідно в такий спосіб, щоб підтримувати стабільний туристичний попит протягом усього року, долаючи фактор сезонності.

Показники діяльності туристичних підприємств Львівщини свідчать про те, що туризм та відпочинок набувають все більшого значення для соціально-економічного розвитку області і характеризуються позитивною динамікою за попередні три роки (рис. 1) [16].

Рис. 1. Динаміка відвідання Львівщини вітчизняними та іноземними туристами [16]

ТОП-10 країн, туристи яких найбільше зацікавлені у відвідуванні Львівщини: Росія, Польща, Білорусь, Азербайджан, Німеччина, Латвія, Казахстан, Литва, Молдова, США. ТОП-10 країн, які приваблюють вітчизняних туристів: Болгарія, Угорщина, Чехія, Польща, Туреччина, Франція, Єгипет, Італія, Чорногорія, Хорватія. За цілями відвідування більшість туристів (90 %) подорожує з метою відпочинку та дозвілля, 7 % туристів обирає лікувальний туризм та 3 % належать до професійно-ділового та наукового туризму.

Згідно зі статистичними даними, обсяг реалізації туристичних послуг становив 416785 тис. грн, що на 33,6 % більше порівняно з аналогічним періодом 2011 р. За останні три роки обсяг наданих туристичних послуг Львівщини зріс на 158 896 тис. грн (рис. 2).

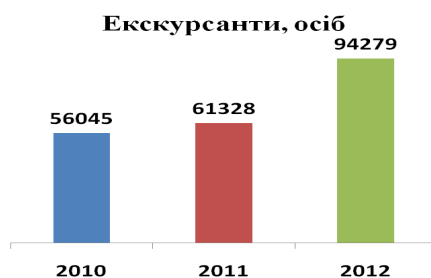

Рис. 2. Динаміка обсягу туристичних послуг та відвідання Львівщини екскурсантами [16]

Діяльність санаторно-курортних закладів Львівщини відзначається позитивною динамікою: обсяг наданих послуг санаторно-курортними закладами становив у 2012 р. 920,9 млн. грн, що на 14,1 % більше, ніж у 2011 р., до бюджету санаторно-курортними закладами сплачено 112,8 млн. грн, що на 26,7 % більше, ніж у 2011 р. (рис. 3).

Обсяг наданих послуг санаторно-курортними закладами, млн. грн

Сума платежів сплачених до бюджетів усіх рівнів санаторно-курортними закладами, млн. грн

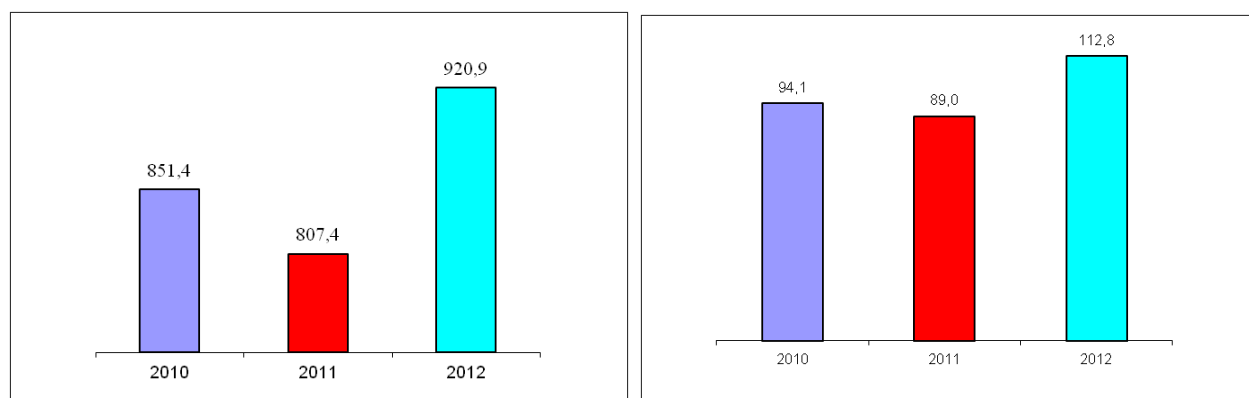

Рис. 3. Динаміка обсягу наданих послуг та суми платежів до бюджету санаторно-курортними закладами Львівщини [16]

Для туристичної індустрії важливе значення має формування стратегії розвитку туристичних регіонів. Стратегія розвитку туристичних регіонів повинна бути інструментом зовнішньої і внутрішньої промоції регіону, який би демонстрував перспективи регіону; організації майбутньої діяльності регіональних органів влади, забезпечення інтеграції, всесторонності та єдності політики органів регіональної влади [2, с. 3]. Обґрунтування розробки регіональних стратегій повинно максимально враховувати регіональну специфіку розвитку суб'єктів туристичного бізнесу, наявний туристичний потенціал території, дотримання відповідності стратегічних перспектив розвитку інших (суміжних до туризму) видів економічної діяльності. Теоретичним базисом формування стратегії розвитку туристичних регіонів повинні бути комплексні теоретико-методологічні дослідження з детальним аналізом на основі даних офіційної статистики та якісно проведених соціологічних досліджень туристичного бізнесу. Необхідно постійно шукати і зміцнювати переваги свого регіону, розуміти, які функції області можуть і повинні розвиватися, що гальмує просування туристичного продукту та як усунути перешкоди. Ефективність стратегії залежить від того, наскільки правильно буде організований процес її розроблення, реалізації, контролю за її виконанням.

Пріоритетними стратегіями розвитку прикордонного регіону виступають: підвищення конкурентоспроможності регіону та зміцнення його ресурсного потенціалу; забезпечення розвитку людських ресурсів; розвиток міжрегіонального співробітництва [13, с. 423].

Міжнародні стратегії розвитку туристичної індустрії спрямовані на захист культурно-історичної спадщини, боротьбу з бідністю, наслідками змін клімату, попередження подальших кліматичних змін та деградації довкілля, зменшення негативного впливу на довкілля.

Стратегії розвитку туристичних регіонів повинні враховувати:

- досягнення європейських і світових параметрів співвідношення якості послуг і цін на ці послуги на основі системних заходів щодо стандартизації рівня якості послуг і економічного стимулювання підприємств до їх підвищення;

- якнайшвидшу адаптацію нормативно-правових і законодавчих актів галузі рекреації і туризму до стандартів, прийнятих у європейському співтоваристві;

- залучення зовнішніх інвестицій до реалізації програми регіонального розвитку, окремих проєктів, що входять до її складу, зокрема на розвиток інфраструктури для обслуговування рекреаційних потоків, – транспорт, торгівлю, зв'язок, виробництво продукції для використання у курортно-рекреаційній діяльності і сфері послуг;

- створення привабливого туристичного іміджу регіону та просування регіонального турпродукту на національний та міжнародний туристичний ринок;

- розвиток матеріально-технічної бази та інфраструктури спортивно-оздоровчих видів туризму (модернізація з доведенням до рівня світових стандартів матеріально-технічної бази існуючих санаторно-курортних оздоровчих установ і об'єктів туристичної індустрії);

- введення в експлуатацію новозбудованих рекреаційних об'єктів на основі розробки економічного механізму стимулювання інвестиційної діяльності у цій сфері;

- комплексний підхід до підвищення якості прийому туристів та сервісного обслуговування;

- доведення до норм і міжнародних стандартів класифікації готелів, сертифікації інших приймаючих структур;

- доведення до міжнародного рівня організації ресторанної справи та її сервісного обслуговування;

- розширення кількості і якості туристичних послуг, що надаються;

- участь у роботі регіональних і європейських салонів і ярмарків;

- організацію турів, що дадуть змогу якнайкраще ознайомитися із запропонованою продукцією і оцінити якість прийому;

- здійснення системного маркетингу ринку туристичних послуг;

- створення сприятливих умов для інвестицій, податкового і митного регулювання розвитку регіону;

- забезпечення раціонального використання та охорони туристичних ресурсів регіону, створення програм та планування подальших перспектив розвитку туристичного регіону.

Природне середовище Львівської області із різноманітним рельєфом, сприятливим кліматом, лісовими масивами Карпат, заповідниками та парками, лікувальними мінеральними водами стимулює розвиток туризму та рекреації [2, с. 34]. Стратегічна ціль – зробити Львівщину регіоном чистого і привабливого навколишнього середовища, культури, туризму і рекреації, що передбачає:

- покращення якості довкілля регіону, забезпечення його екологічної стабільності та привабливості ландшафтів;

- підтримку сучасного і традиційного мистецтва на Львівщині, її культурного потенціалу та багатонаціональних традицій;

- використання історичної спадщини Львова та інших регіональних центрів;

- розвиток туристичної інфраструктури;

- розвиток та промоцію рекреаційного потенціалу Львівської області.

Стратегічними напрямками розвитку туристичної сфери Львівщини є:

- розвиток сентиментального туризму для українців, євреїв, поляків тощо;

- організація національних та міжнародних наукових, культурних та ділових заходів (фестивалів, артистичних семінарів, конгресів, виставок тощо);

- розвиток асоціацій агро- і гірського туризму, сприяння розвитку туристичних послуг у сільській та гірській місцевостях;
- стимулювання промоційних компаній різноманітного рекреаційного та туристичного потенціалу області (лікувальні курорти, курорти з мінеральними водами, зимові види спорту тощо);
- створення регіональної системи розповсюдження туристичної інформації та системи бронювання через Інтернет, а також обласної мережі туристичних інформаційних центрів.

Перспективними проектами на Львівщині є: “Транскордонна співпраця Підкарпатського воєводства та Львівської області – нові стежки розвитку туризму”; проведення фінального турніру чемпіонату Європи 2015 р. з баскетболу; реалізація на території області національного проекту “Олімпійська надія-2022” .

Висновки

Розвиток туристичної індустрії у Львівській області потребує підтримки щодо узгодженого розвитку усієї туристичної індустрії України. Позитивних зрушень можна досягти, завдяки інтенсивній розбудові туристичної інфраструктури, співпраці державного та приватного секторів у сфері популяризації туристичного потенціалу регіону, сприянню розвитку внутрішнього туристичного продукту та ефективній реалізації державної та регіональної політики в галузі туризму. Як записано в “Програмі розвитку туризму та рекреації у Львівській області на 2011–2013 роки”: “...якісний ексклюзивний туристичний продукт, створений на території з унікальним ресурсним потенціалом під туристичним брендом Львівщини, який би викликав у споживача певні позитивні емоції, виведе регіон на якісно новий рівень як в Україні, так і за її межами”.

Перспективи подальших досліджень

Подальші дослідження доцільно проводити, окресливши стратегічні напрями розвитку туристичних регіонів України.

1. Jalinik M. *Uwaronkowanie i czynniki rozwoju uslug turystycznych na obszarach wiejskich* / M. Jalinik. – Białystok: Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, 2009. – 260 s. 2. Стратегія розвитку Львівської області до 2015 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.loda.gov.ua/ua/priorities/strategy>. 3. Ворошилова Г.О. Розвиток інвестиційних процесів у міжнародному туризмі / Г.О. Ворошилова // Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і залучення іноземних інвестицій: регіональний аспект. – Донецьк: Дон НУ, 2010. – 1050 с. 4. Дяченко Л.П. Економіка туристичного бізнесу / Л.П. Дяченко. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 224 с. 5. Кальченко О.М. Проблеми формування інвестиційної політики в туристичній галузі / О.М. Кальченко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія: “Економічні науки”. – Чернігів: ЧНТУ, 2009. – 238. 6. Свида І.В. Сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку вітчизняного ринку туристичних послуг / І.В. Свида // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2009. – 28 (3). – С. 64–69. 7. Ткаченко Т.І. Сталій розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія / Т.І. Ткаченко. – К.: Київський національний торговельно-економічний університет, 2006. – 537. с. 8. Шупік Б.В. Зарубіжний досвід у регулюванні туризму / Б.В. Шупік // Держава та регіони. – 2009. – 1. – С. 200–207. 9. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг / О.О. Любіцева. – К.: Альтерпрес, 2006. – 436 с. 10. Любіцева О.О. Туристичні ресурси України / О.О. Любіцева, Є.В. Панкова, В.І. Стафійчук. – К.: Альтерпрес, 2007. – 369 с. 11. Мацола В.І. Рекреаційно-туристичний комплекс України: монографія / В.І. Мацола. – ІРД НАН України / ред. кол. М.І. Долишній / (відп. ред.). – Львів, 1997. – 259 с. 12. Мальська М.П. Міжнародний туризм і сфера послуг / М.П. Мальська, Н.В. Антонюк, М.М. Ганич. – К.: Знання, 2008. – 661 с. 13. Мілашовська О. Регіональна політика соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів: монографія / О. Мілашовська. – Ужгород: Карпати, 2008. – 512 с. 14. *The Travel & Tourism Competitiveness Report 2011. Beyond the Downturn.* World Economic Forum. Geneva, Switzerland 2011 / Ed. By J. Blanke and Th. Chiesa. World Economic Forum, 2011. – 531 p. 15. Боруцак М. Проблеми формування стратегії розвитку туристичних регіонів: монографія / М. Боруцак. – Львів: ІРД НАН України, 2006. – 288 с. 16. Сайт Управління туризму ЛЮДА. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.URL:http://www.lviv-land.com.ua/vidpochynok](http://www.lviv-land.com.ua/vidpochynok).